

Klein vademecum voor nomaden van de 21e eeuw

Ik weet niet of ik het ben die door de wereld heen reist, of dat de wereld door mij heen reist.' *Ernst Barlach*

'Jezus zei: Wordt voorbijgangers!' *Thomas Evangelie, 42*

Niets is zo moeilijk, zo zeldzaam, ja haast zo goed als onmogelijk geworden als het reizen. Want reizen heeft weinig te maken met het je verplaatsen (liefst dan nog in vogelvlucht) van het ene punt naar het andere op deze aardbol. Reizen is een permanente staat. Nomadenculturen bijvoorbeeld kunnen ons nog steeds iets leren van wat deze staat inhoudt, wat er allemaal bij komt kijken. Misschien ontdekken we dan dat er ook 21e eeuwse nomadendom mogelijk is. Niet alleen mogelijk, maar regelrecht aan de orde!

Christine Gruwez

Onderweg

Een nomade reist niet. Hij is. Hij is onderweg. Onderweg-zijn heeft eerst en vooral te maken met een manier van kijken. De geoefende blik van de nomade omspant alles wat boven de aarde is en wat daaronder. Dit draagt hij steeds met zich mee.

En verder draagt hij met zich mee wat zijn bestemming is. Juister: in zich. Met andere woorden: het doel van zijn onderweg-zijn ligt niet ergens voor hem uit. Buiten hem. Het doel van zijn onderweg-zijn bevindt zich in hem. Verborgen. De nomade weet dit en hij weet dit niet. Bij de ene stap weet hij het, bij de volgende weet hij het niet. Dit houdt hem in beweging. De bestemming in hem beweegt mee. Nu eens in de ene, dan in de andere richting. Dit schrijft een heel bepaald patroon. Een patroon van wendbaarheid. Als van meanders. Het lijkt wel of de nomade danst. Hij beweegt zich niet voort op de wijze van een rechte lijn. Hij is het tegenbeeld van rechtlijnigheid. Hij beweegt zich volgens een dans. Hij danst het labyrint. Het labyrint van de wereld.

Aankomen

Naar zijn wijze van onderweg-zijn betekent aankomen voor de nomade niets anders dan in het centrum van het labyrint te zijn aangeland. Hij weet van meet af aan: aankomen is duizendmaal moeilijker dan te vertrekken. En aankomen in het centrum van het labyrint houdt noodzakelijkerwijze in van daaruit weer te vertrekken. Wie niet weer kan vertrekken, wordt de gevangene van de plek van aankomst. Aankomen en vertrekken horen samen. De nomade leert het geheim kennen dat ieder aankomen betekent: zich klaarmaken voor het vertrek. Elke ontmoeting begint in het teken van het afscheid. En omdat hij op elk ogenblik bereid is tot verder trekken, is de nomade in staat voor de uiterst korte duur van een tussenpauze er te zijn en deze volheid te delen met wie dan zijn route kruist. Daarom is de nomade niet gehaast. Gehaast-zijn ontstaat wanneer je weg zich rechtlijnig uitstrekt van het ene punt tot het andere, je om geen andere reden wilt aankomen dan dat je vertrokken bent en dit vertrokken zijn zich steeds dwingender afrolt als een programma. Naar een onvermijdelijk eindpunt toe. Terwijl: het afscheid begroeten reeds in het moment van het aankomen zelf, is als ademen tussen einde en begin. De bloem is geplukt en aangeboden. Nog even neemt de nomade haar geur in zich op. En reeds is hij vertrokken.

Lichtheid

Onderweg-zijn als permanente staat van in beweging-zijn vraagt om een grote mate van wendbaarheid. En lichtheid. Door bittere noodzaak leert de nomade wat hem bezwaart en wat niet. Een en hetzelfde woord dat hij loslaat uit zijn hand of dat hij zich toe-eigent, heeft de lichtheid van een veertje of het gewicht van een steen. Of de voortijdigheid van

een verhaal, te vroeg gesproken, trekt zich samen tot een donkere wolk die zich over hem neerstort en zijn tocht verzwaart. Voortaan weet hij dat je pas aan het einde van de tocht het verhaal ontdekt. Hij verbaast zich over de zilveren lichtheid van het vertrekken. Zijn vreugde spant zich op als een onmetelijk zeil. En nog meer verbaast hij zich over de loodzware druk van een aankomst. Alsof een bergtop zich neerlegde op zijn borst. En het is hem te moede of hij wil sterven. Niet om ergens te kunnen blijven. Maar omwille van zijn recht om weer verder te kunnen trekken. Uiteindelijk ontdekt hij dat lichtheid en het tegendeel ervan in het gebaar ligt. Het is het verschil tussen een gebaar van hem weg en een gebaar naar hem toe. Hij begint zijn route ermee dat alles naar hem toe lijkt te komen en hij haalt het ook dichterbij. Hij haalt het binnen.

Eigendom, macht, ideologie, goden bewegen naar hem toe. Net zolang tot hij, bezwaard door al deze bezittingen, niet meer verder kan. Onvoorwaardelijkheid echter beweegt van hem weg. Hij herkent deze gebaren in de haarscherpe lijnen van een gebergte. In het verhaal dat dag na dag hun silhouetten tegen de horizon schrijven. Dit verhaal tast hij af met zijn geoefende blik. En hij zingt één voor één de bergtoppen van hem weg. Ze worden wolken, één voor één.

Wakkerheid

Wie niet wakker is, staat stil. En nomade-zijn betekent: onderweg-zijn. Welke onvermoed verre reizen worden al niet afgelegd tussen de ene vorm van wakker zijn en de daaropvolgende? De nomade leert het wakker-zijn ook kennen als een klimaat. In dit klimaat is hij onderweg. Niet zoals in de regen, de hagel en de wind, de droogte, sneeuw en ijs waaraan hij is blootgesteld. Maar zoals in het meest donkere continent van zichzelf, waarin hij de verharde en besloten plekken telkens weer aanraakt. Om ze op te roepen tot week worden, tot kneedbaarheid. Om ze te wekken. Wakker worden is doorlaatbaar worden voor het andere dan jezelf. Tijdens zijn tocht moet de nomade soms noodgedwongen halt houden. Hij maakt zijn kleine paard vast aan een tak, aan een boom. Hij maakt zijn onrust vast aan een tak, aan een boom. Dan knielt hij neer op de aarde en legt zijn wang op de grond. Hij tast haar wakkerheid. Hij tast haar geslotenheid, die niets anders is dan slaap. Zo leert hij de aarde kennen als was het de eigen binnenkant. Aan haar slaap luistert hij af wat slaapt in hem. Haar wakkerheid is ook de zijne.

Na jaren van dit soort oefenen is de nomade in staat al van ver te onderscheiden of diegene die op hem toerijdt wakker is of slaapt. En hoezeer hij wakker is of slaapt. En in welke gebieden. Nog voor ze bij elkaar zijn aangekomen, sturen ze hun wakkerheid al vooruit. Ze begroeten elkaar met deze vooropgestuurde wakkerheid. De wakkerheid van de een en de wakkerheid van de ander sluiten zich aaneen als een tent. Onder deze tent gaan de nomaden neerzitten en laten zich doordringen van elkaars wakkerheid. Dit noemen nomaden een feest.

Bezit

Het enige bezit van de nomade is zijn onderweg-zijn. Daarvan is hij bezeten. En de tijd waarin dit gebeurt. Deze tijd is niet de meetlattijd van de rechtlijnigheid. Het is de wendbare tijd van het verlangen waarin dit beurtelings de tijd samentrekt of doet uitdijen. Daarom kan voor de nomade drie minuten - van de meetlattijd - lang stilstaan onder de sterrenhemel de duurwaarde hebben van de eeuwigheid, en trekt in de vierde minuut, waarin hij zich uit de eeuwigheid bevrijdt, zijn ganse leven zich samen. Met de tijd speelt de nomade een spel dat zoals ieder werkelijk spel tot kennis voert. Wie altijd weer opnieuw onderweg is naar zichzelf leert het ritme kennen dat binnenvoert in het labrynt en er weer uit. Dit ritme wordt tot gebied. Binnen de omgrenzing van het labrynt buigen en keren zich een oneindig aantal wegen. De nomade begeeft zich daarbinnen op een wijze die overgave is. Hij spaart zich niet en ook dit wordt tot bezit. Iedere andere vorm van sparen, wat tot accumulatie leidt, zou hem uit de tijd in de ruimte doen vallen. In de ruimte kan de nomade niet verblijven. Enkel de tijd is hem tot woonplaats. Omdat hij woont in het onderweg-zijn. Het is ook duidelijk dat hij dit bezit niet verliezen kan.

En dat ieder zich verliezen, in de betekenis van een zich overgeven aan het spelen in de tijd, een vorm is van winst.

Taal

Een nomade spreekt slechts één enkele taal en deze taal leeft in alle bestaande talen. Het is de taal van het broederlijk omarmen van wat verstoten wordt om zijn lelijkheid, of veronachtzaamd omwille van zijn nietigheid. Van de zwakke, stokkende kleine waterloop weet de nomade hoe in de herfst daaruit een felle rivier kan ontstaan. En omwille van dit nog toekomstige, wat hij zich herinnert, spreekt hij tot het krachteloze water die woorden waarmee hij het omarmt. Een bron is soms niets méér dan iets wat klopt onder een steen. Zo omarmt hij het kind dat zelf nog niet tot spreken in staat is en de oude vrouw, met een lichaam uit louter plooiën als van leder. Hij omarmt die kleine, verdwaalde geit - dit dwaze beest - en de slangen tussen de stenen, waardoor zijn paardje onbestuurbaar wordt. Hij omarmt wat al achter hem ligt en kijkt om of het niet achterop blijft. De eigen honger naar het leven omarmt hij en het leven zelf, omwille van het kwaad dat er ook in huist. Dit laatste neemt hij mee, als had hij het uitgevonden - gevonden, als was het een kostbaar geschenk. Het leven met ook het kwaad erin - dit meest kostbare geschenk - neemt hij op in zijn lijf. Hij danst het zijn lichaam naar binnen en in de dans omarmen het kwade en het goede elkaar. Want beide hebben ze hun intrek in het leven genomen.

Wie geen nomade is, kan de taal van de nomaden niet leren. Ze is ook nergens opgetekend. En ook al stond je vlak in de buurt, je zou haar niet kunnen horen. Omdat ze nog het allermeeste op zwijgen gelijkt.

Generositeit

Onderweg-zijn is voorbijgaan aan de wereld. En de wereld laten voorbijgaan aan jou. Niet weerhouden. Niet terughouden. Geen dam - hoe klein ook - opwerpen in de stroom van wat over en weer voorbijgaat. Van wat gebeurt. Een ware reiziger is de meest onnadrukkelijke van alle voorbijgangers. Beweeglijk nadert hij het centrum in zichzelf, om vervolgens in één en dezelfde beweging van daaruit weer verder te trekken, en kruist daarbij voorbijgangers zoals hijzelf. Aan dit niet-weerhouden, wat een vorm van generositeit is, herkennen nomaden elkaar. In dit niet-weerhouden omarmen ze de werkelijkheid. Ze kussen haar.

's Morgens, bij het opbreken van het kamp, wissen ze als laatste de sporen van hun verblijven uit. Niet met de bedoeling daardoor vijanden op een dwaalspoor te brengen. Tot de erecode van de nomade behoort immers dat je aan elkaar steeds kenbaar maakt waar je je bevindt. Het weze vriend of vijand. Maar om geen andere reden dan omwille van het niet willen weerhouden, zij het dan een afdruk in het zand of een rest verkoold brandhout. Enkel in het weven leggen de nomaden iets vast. Maar dit is geen weerhouden. Weven is textuur i. Deze tekst kun je ontcijferen. Zoals het knooppwerk in het weven tot ontknopen aanleiding geeft. En alles kan tekst zijn. Ook de kleurige repen stof die vrij fladderen in de wind. Vastgeknoopt aan een zeldzame boom op een hoogvlakte. Een loflied.

Je voorbereiden

Een nomade is in ieder opzicht voorbereid. Steeds. Waarop? Op datgene wat je niet voorbereiden kan. Principieel niet voorbereidbaar is. Op die momenten van epifanie, waarin die éne ster zichtbaar wordt, die alle overige bijeenhoudt. Wanneer het hemelgewelf, dat hij beter kent dan wie ook, even opengaat. Maar dat kan net zo goed een gebeuren zijn binnen in hemzelf. Of in iemand die voor hem staat. En die hij daarom liefhebben kan.

Het kan ook een gast zijn aan wie hij zijn gastvriendschap verleent. Iedere gast komt onuitgenodigd. Zo niet, is het geen gast. Gast-zijn word je in het feest van de uitnodiging. En bij iedere maaltijd die wordt gekookt, wordt ook voor deze niet aangekondigde en niettemin te verwachten gast meegekookt.

Daarom is alles wat deel uitmaakt van het bestaan van de nomade geordend en heeft er

zijn plaats. Het is de kunst van het overzicht. Wie onderweg is, moet op ieder moment weer kunnen opbreken. Misschien is er een dier uit de kudde verloren geraakt en moet hij het midden in de nacht gaan zoeken. Onmiddellijk weet hij wat hem te doen staat. Ogenblikkelijk is alles weer ingepakt. De vorm van de zadeltassen bijvoorbeeld zegt hem - ook in het duister - welke hun inhoud is en waar hij ze vinden kan. Dit is zijn vrijheid. En zijn mogelijkheid tot snel daar kunnen zijn waar om zijn aanwezigheid wordt gevraagd. De intensiteit waarmee de nomade dag na dag het onderweg-zijn beoefent als een manier van zijn, is slechts mogelijk dank zij een door hemzelf klaar omliggende omgeving. Helder. Doorzichtig. Want onderweg-zijn is ook aanwezig zijn. Is tegenwoordigheid. Deze kan slechts openbloeien indien ze permanent wordt verwacht. En voorbereid. En toch niet voor-aangekondigd.

Te gast

Een gast komt steeds onverwachts. Onaangekondigd. Dit opent de mogelijkheid dat je hem verwelkomen kunt. Dat je hem uitnodigt binnen te treden in je ruimte en in je tijd. Dat je hem toelaat. Wat - soms lang al - op voorhand aangekondigd werd, heeft in die aanlooptijd alle kans gehad toege-eigend te worden. Het abrupt onverwachte van de gast die voor de tentopening als uit het niets verschijnt, voorkomt de verleiding dat je hem al bij voorbaat je eigen hebt gemaakt. Tot je bezit.

Een gast kun je niet bezitten.

Anderzijds, in het zich aanbieden dient echter ook de gast deze ruimte die voor hem wordt opengesteld, te eerbiedigen. Hij is niet alleen de gast. Hij is de vreemdeling. Hij is de bij uitstek andere. Het eigene kun je niet uitnodigen. Het eigene kan alleen maar toege-eigend worden. Enkel tot het andere echter kun je zeggen: 'Kom binnen, vreemdeling.'

Daar gaat het verlangen van de nomade naar uit.

Daarom mag de gast niet al te snel de gewoonten en de gebruiken van zijn gastheer overnemen. Zich al te vertrouwd verhouden. Of zijn eigen gewoonten en gebruiken binnenbrengen als golden ze bij wet. Dan schendt hij de gastvriendschap. Dan ontnemt hij aan wie hem uitnodigt de kans om hem, de gast, als een geschenk, als een gave van de goden aan te nemen.

Tussen gastheer en gast ligt een heilige drempel. Deze waarborgt de eigenheid van ieder afzonderlijk en daardoor de uitdaging van het anders-zijn ten opzichte van elkaar. Alle lenigheid, alle behendigheid die een nomade in de loop van zijn ononderbroken tochten heeft ontwikkeld, vindt zijn terechte plaats in dit gesprek over de drempel heen. De leefruimte verkeert daarom steeds in de mogelijkheid tot gastvertrek te worden omgevormd. Het volstaat dat een gast over de drempel komt en reeds is dit gebeurd. De leefruimte wordt tot ruimte voor gesprek. Het gesprek wordt méér nog dan een ernstig spel. Het kan tot kunst worden.

Gastvriendschap

Gastvriendschap is de hoogste kunstvorm onder de nomaden. Het begint ermee dat de gastheer tijd openbreekt voor het nog ongevulde. En in het bekende een plek vrijmaakt voor het nog onbekende. Want hoezeer ook het onderweg-zijn al dansend voert van labyrint naar labyrint, toch blijft ook iedere nomade grotendeels de gevangene van zichzelf. In de ban van zichzelf, maakt hij zichzelf tot banneling. Hij is van zichzelf vervreemd.

In het uiterst subtiel balanceren tussen gastheer en gast, is het uiteindelijk de gast die aan de gastheer de mogelijkheid biedt hem als andere, als vreemde te verwelkomen.

'Treed binnen,' zegt de gastheer. 'De vrede zij met u.' Dit is een vraag om binnen te treden in het gesprek, over de drempel heen. Maar ook het verzoek, de smeekbede, het vreemde niet af te leggen. Want het vreemde dat de gast de gastheer aanbiedt, geeft juist deze laatste de mogelijkheid gastvriendschap te beoefenen.

Het vreemde in de andere, wat altijd onrustbarend is, toelaten in de meest intieme ruimte, over de drempel heen, is meteen ook de kans het vreemde in jezelf uit zijn ballingschap te

verlossen. Wees welkom, vreemdeling, spreek je uiteindelijk ook tot jezelf. De vrede die je inaugureert is vrede ook in jezelf. Dit is het meest oorspronkelijke verlangen van iedereen die nomade wordt en is. Oorspronkelijk: want het is werkzaam vanaf het begin en het is tezelfdertijd werkzaam vanuit wat nog in het verschiet ligt.

In de sedentaire levensstaat is alles koopbaar en koopbaar. Het nomadische verlangen is een onomkoopbaar verlangen. Het verlangen naar het vreemde in de andere kan niet worden omgebogen noch omgekocht. Het kan niet worden genut. Of ingeruild tegen iets nuttigers. Want het is een verlangen van waaruit je geeft. In het verwelkomen en celebreren van het vreemde geeft de nomade de andere terug aan het meest wezenlijke in hem, het vreemde. En doordat hij op dit verlangen ingaat en binnengaat, geeft ook de gast het vreemde in de gastheer aan hemzelf terug.

Daarom worden op de drempel bij het verwelkomen steeds geschenken uitgewisseld. De gast is een gastheer tot geschenk en omgekeerd. Het is een moment van verzoening. Vreemdheid en eigenheid omhelzen elkaar.

Gastvriendschap, die ook gastvrijheid is - maar dit is alles behalve vrijblijvendheid en permissiviteit, want de gast kan niet alles doen wat hem zint, wil hij gast blijven en de gastheer kán dit niet toelaten, wil hij gastheer blijven - is voor de nomade de toetssteen van zijn nomade-zijn, wat niet anders is dan onderweg-zijn.

De hoge kunst beoefenen van dit onomkoopbare verlangen dat steeds onderweg is, is niets anders dan nomade zijn.

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 32, juli/augustus 2000

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl